

Του Σήφη Μπουζάκη
Καθηγητή Ιστορίας Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Πατρών

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Στη σύντομη εισήγησή μας θα εστιάσουμε στις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες που αναλήφθηκαν στην Ελλάδα αλλά και στις μεταρρυθμίσεις που έγιναν από τη μεταπολίτευση μέχρι σήμερα. Οι προσπάθειες αυτές θα προσεγγιστούν σε σύγκριση με τις αντίστοιχες εξελίξεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο (εθνικό και υπερεθνικό, ΕΕ). Τα ερωτήματα στα οποία θα επιχειρήσουμε μια πρώτη απάντηση είναι:

- Ποιες μεταρρυθμιστικές προσπάθειες επιχειρήθηκαν κατά την εξεταζόμενη περίοδο στην Ελλάδα και την Ευρώπη (μεμονωμένες χώρες και ΕΕ);
- Ποια ήταν τα χαρακτηριστικά και η πορεία αυτών των προσπαθειών στη χώρα μας; Έγιναν Μεταρρυθμίσεις; Δεν έγιναν; Πως ερμηνεύεται αυτή η πορεία;
- Παρακολουθεί ο ελληνικός εκπαιδευτικός λόγος και η εκπαιδευτική πράξη τον ευρωπαϊκό βηματισμό; Υπάρχουν συγκλίσεις ή αποκλίσεις; Γιατί;

Όπως προκύπτει από τη διατύπωση των παραπάνω ερωτημάτων, με οδηγό την ιστοριοερμηνευτική μέθοδο και με τη βοήθεια πρωτογενών πηγών (εκθέσεις, νόμοι, εγκύκλιοι, ντιρεκτίβες, διακηρύξεις) δε θα περιοριστούμε σε μια γεγονотоγραφική – γραμμική- περιγραφική καταγραφή των μεταρρυθμιστικών προσπαθειών στη χώρα μας. Κύριο ζητούμενο μας είναι η ερμηνεία, η απάντηση σε γιατί. Τις απαντήσεις στα γιατί θα τις επιχειρήσουμε στο πλαίσιο του ενδογενούς (εθνικό) και εξωγενούς (υπερεθνικό) κοινωνικοοικονομικού και πολιτικού – πολιτιστικού συγκείμενου.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ «ΒΑΡΙΔΙΑ»

Στις πολλές και ενδιαφέρουσες απόπειρες ανάγνωσης και ερμηνείας του εκπαιδευτικού μας παρελθόντος αυτά τα τριάντα δύο χρόνια οι ερευνητές μίλησαν για τη «μεταρρύθμιση που δεν έγινε», (Δημαράς: ό.π.), για την «κατάρα του Σίσυφου» (Καζαμιάς:

ό. π.), για το «σύνδρομο του Κρόνου» (Μπουζάκης: 1991), για «υπουργοκεντρική» εκπαιδευτική πολιτική (Δημαράς: 1979) κ.λπ. Γνωρίζουμε πια ότι από την πρώτη θεσμοθέτηση του ελληνικού σχολικού συστήματος την τριετία 1834-1837 μέχρι το 1974 θα συνταχθούν εκατοντάδες εκπαιδευτικά νομοσχέδια.

Απ' αυτά:

- Άλλα θα συνταχθούν αλλά δε θα φθάσουν ποτέ στη Βουλή.
- Άλλα θα φθάσουν στη Βουλή αλλά δε θα συζητηθούν.
- Άλλα θα συζητηθούν, άλλα δε θα ψηφισθούν.
- Άλλα θα ψηφισθούν αλλά στη συνέχεια δε θα εφαρμοσθούν.
- Άλλα θα ψηφισθούν και θα εφαρμοσθούν, αφού αλλοιωθούν ή γίνουν «αγνώριστα».

Στη χώρα μας, με 230 Υπουργούς Παιδείας το παραπάνω χρονικό διάστημα (1834-1974), η ερμηνεία αυτών των συνεχών μεταβολών ανάγεται στην κατίσχυση του πολιτικού στοιχείου, του ασφυκτικού εναγκαλισμού της εκπαίδευσης από το κράτος (το σχολείο ως διακύβευμα εξουσίας).

Όμως, μήπως παρά τις ασυνέχειες, τις ανατροπές, τις αναστολές, τις σιωπές κ.λπ., που συνδέονται με την εκπαιδευτική μας ιστορία, υπάρχουν και μεταρρυθμίσεις, μεταρρυθμίσεις έστω σε επί μέρους τομείς, που έγιναν; Η προσεκτική νηφάλια και με απόσταση γενιάς ανάγνωση ιστορικών τεκμηρίων και η χωρίς διακοπή παρακολούθηση της πορείας των μεταρρυθμιστικών προσπαθειών κατά την παραπάνω περίοδο, μας επιτρέπει να ισχυρισθούμε ότι το «ανεπανόρθωτο» (Παπανούτσος) του 1964 (δωρεάν παιδεία) και το ανεπανόρθωτο του 1951 (η ίδρυση του Ι.Κ.Υ.) που συναποτελούν τη «θεσμική ναυαρχίδα» της κοινωνικής πολιτικής κατά τον 20^ο αιώνα στην εκπαίδευση, είναι μεταρρυθμίσεις στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής που έγιναν. Επιτρέψτε μου ένα ακόμη παράδειγμα μεταρρύθμισης που έγινε: ο οργανισμός του 1932, δηλαδή η μεταρρύθμιση στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση με τη σφραγίδα των Κ. Καραθεοδωρή και Δ. Παπούλια, παρά τις τροποποιήσεις που υπέστη στη συνέχεια, θα αντέξει μισό αιώνα, ως το 1982 (Παπαδάκης: 2004).

Αλλά και οι μεταρρυθμίσεις που δεν έγιναν μέχρι το 1974, και ήταν και πολλές και σημαντικές (1913-17, '29,64), δημιούργησαν συνθήκες ωρίμανσης, προετοίμασαν το έδαφος για να τελεσφορήσουν οι επόμενες. Οφείλω να σημειώσω εδώ, ενισχύοντας αυτή μου τη διαπίστωση, πως ό,τι θα ακολουθήσει ως σύλληψη και κρατικός εκπαιδευτικός λόγος μετά το 1974, είχε διατυπωθεί ως αίτημα ή είχε επιχειρηθεί να θεσμοθετηθεί πολύ νωρίτερα, όπως το μονοτονικό, η δημοτική γλώσσα, η διχοτόμηση της μέσης εκπαίδευσης, το νέο σύστημα εισαγωγής στα πανεπιστήμια, οι μεταπτυχιακές σπουδές, η ανάπτυξη της Τ.Ε.Ε., η κατάργηση της έδρας, η ανανέωση της σχολικής γνώσης, η αποκέντρωση κ.ά. Επρόκειτο για επεξεργασμένες θέσεις είτε των εκπροσώπων του εκπαιδευτικού δημοτικισμού, είτε των

αριστερών διανοητών που αποτυπώνονται στον τόμο του 1965 της ΕΔΑ, είτε των συντηρητικών στα πορίσματα της Επιτροπής του 1957-58. Ακόμη και στα πορίσματα της Επιτροπής της Χούντας το 1971/73 θα βρούμε ενδιαφέρουσες σκέψεις.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ: Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ «ΠΟΛΙΟΡΚΕΙΤΑΙ».

Το ελληνικό και ευρωπαϊκό συγκείμενο διαμορφώνεται ως εξής μετά το 1974.

Μετά τη μεταπολίτευση η ελληνική εκπαίδευση θα βρεθεί σε κατάσταση «ασφυκτικής πολιορκίας» από την κοινωνία που πιέζει για αλλαγές εξαιτίας τόσο των συσσωρευμένων εκπαιδευτικών αδιεξόδων όσο και της προσπάθειας η χώρα να προσαρμοσθεί στις νεοδιαμορφούμενες κοινωνικοπολιτικές συνθήκες ενόψει και της ένταξής της στην ΕΟΚ. Το αίτημα για έναν γρήγορο, σχεδόν βίαιο εκδυτικισμό, ήταν επιτακτικό. Δεν είναι γι' αυτό τυχαίο, ότι ήδη το Σύνταγμα του 1975 ενσωματώνει σημαντικές για την εκπαίδευση ρυθμίσεις (9χρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, ελευθερία έρευνας, δημοτική γλώσσα κ.λπ.). Ευνοϊκές συνθήκες μεταρρύθμισης στα χρόνια που θα ακολουθήσουν είναι η πολιτική σταθερότητα (νομιμοποίηση κομμουνιστικής αριστεράς, ομαλός κοινοβουλευτικός βίος). Δεν είναι τυχαίο ότι την περίοδο 1834-1974 θα έχουμε στο Υπουργείο Παιδείας 230 Υπουργούς, ενώ για την περίοδο 1974-2005, 23 Υπουργούς (αναλογία 1: για την πρώτη περίοδο και 1: για τη δεύτερη).

Τα παραπάνω δε σημαίνουν ότι οι όποιες μεταρρυθμιστικές απόπειρες στην εκπαίδευση μετά τη μεταπολίτευση ήταν «περίπατος» για τους Υπουργούς Παιδείας. Για πολλές από τις τομές που θα επιχειρηθούν, το τοπίο θα είναι έντονα συγκρουσιακό (Πυργιωτάκης: 2001). Ιδιαίτερα οι προσπάθειες για τη διαμόρφωση ενός νέου Καταστατικού Χάρτη της τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης από την Κυβέρνηση της Ν.Δ. μετά τη μεταπολίτευση, θα επιχειρηθούν μέσα σ' ένα κλίμα έντονης πόλωσης-σύγκρουσης ανάμεσα στο Κράτος από τη μια και στο με ισχυρή κοινωνική νομιμοποίηση με τις αντιδιδασκτορικές δάφνες του φοιτητικό κίνημα από την άλλη, σε μια προσπάθεια ανακατανομής ρόλων και εξουσιών στο μεταπολιτευτικό τοπίο των ελληνικών πανεπιστημίων (Παπαδάκης: ό.π., Βρυχέα-Γαβρόγλου: 1982). Το συγκρουσιακό τοπίο συμπληρώνεται με τη δυναμική είσοδο στην «αρένα» του Επιστημονικού Διδακτικού Προσωπικού (ΕΔΠ) που απαιτεί εκδημοκρατισμό και ίδρυση Ενιαίου φορέα Διδασκόντων με κατάργηση της έδρας. Δεν είναι γι' αυτό τυχαίο ότι στην τριετία 1976-1978, περίοδο στην οποία θα επιχειρηθεί η πιο συγκροτημένη μεταρρυθμιστική προσπάθεια της συντηρητικής παράταξης τον 20^ο αιώνα (πρωταγωνιστής ο Γ.Ράλλης) με τους Ν. 309/76, 576/77 και 815/78, η προσπάθεια για μεταρρύθμιση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με τον 815, αν και είχε προηγηθεί η πολύ σοβαρή εργασία των Επιτροπών Τσάτσου-Ευριγένη, Ταλιαδούρου (Πυργιωτάκης: 2003) με συμμετοχή κορυφαίων πανεπιστημιακών, και τελευταία χρονολογικά θα επιχειρηθεί και στο θερινό Τμήμα της Βουλής θα συζητηθεί και τελικά δε θα εφαρμοσθεί.

Ο Ν. 309 λοιπόν και ο Ν. 576 συνιστούν μεταρρυθμίσεις που έγιναν και συνδέονται με ένα πρωτόγνωρο για την ελληνική εκπαιδευτική μας ιστορία γεγονός, που θα ήθελα να υπογραμμίσω εδώ, γιατί σηματοδοτεί και μια νέα πολιτική κουλτούρα. Η μεταρρύθμιση του 1976/77 δε θα ανατραπεί από τη νέα, μετά το 1981, με μεγάλες τότε ιδεολογικές αποκλίσεις, κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ. Ο Ν. 1566/85 του μεταρρυθμιστή Απόστολου Κακλαμάνη, που αποτελεί και σήμερα τον θεμελιώδη νόμο για την γενική εκπαίδευση δεν αναιρεί τις θεμελιώδεις διατάξεις του 309 (9χρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, δημοτική γλώσσα κ.λπ.). Παρόμοιο φαινόμενο μεταρρυθμιστικής συνέχειας και όχι ασυνέχειας, δε θα συναντήσουμε, καθόλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα. Το μόνο υπουργικό δίδυμο που εφάρμοσε μία συγκεκριμένη κυβερνητική και όχι υπουργοκεντρική πολιτική στον 20^ο αιώνα, χωρίς ο ένας να ανατρέπει το έργο του προκατόχου του, είναι οι δύο Υπουργοί Παιδείας της κυβέρνησης Βενιζέλου την περίοδο 1928-1932, Κ. Γόντικας και Γ. Παπανδρέου.

Οι πρώτες λοιπόν εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις που γίνονται μετά τη μεταπολίτευση είναι αυτές που θεσμοθετούνται με το Ν. 309/76 και 576/77 για τη γενική και τεχνικοεπαγγελματική εκπαίδευση αντίστοιχα, και ο νόμος 1566 / 85. Αντίθετα, στο παραγμένο πανεπιστημιακό τοπίο, ο Ν. 815 για τα πανεπιστήμια δε θα ευδοκιμήσει. Δεν είναι γι' αυτό τυχαίο ότι με την έλευση του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία οι μεταρρυθμιστικές τομές στην εκπαίδευση θα ξεκινήσουν από την τριτοβάθμια (Ν. 1268/82 για τα Α.Ε.Ι. και 1304/83 για τα Τ.Ε.Ι.).

Το σύνολο σχεδόν των μεταρρυθμίσεων της δεκαετίας του '80, αν και συχνά θα συναντήσουν τη σφοδρή αντίδραση της τότε αξιωματικής αντιπολίτευσης (Ν.Δ.), δε θα ανατραπούν, όταν η τελευταία έγινε κυβέρνηση το 1990. Η προσπάθεια του τότε Υπουργού Παιδείας Β. Κοντογιαννόπουλου να διαμορφώσει ένα πιο αυστηρό πλαίσιο σχολικής ζωής για να αντιμετωπισθεί η χαλαρότητα με την οποία χρεωνόταν από τη Ν.Δ. η πολιτική του ΠΑΣΟΚ τη δεκαετία του '80 θα καταλήξει στα τραγικά γεγονότα της Πάτρας (δολοφονία του καθηγητή Τεμπονέρα) και στην παραίτηση, προς τιμήν του, του Υπουργού Παιδείας. Και ο Ν. 2083 για τα ΑΕΙ του επομένου Υπουργού Παιδείας Γ. Σουφλιά δε θεωρούμε ότι αποτελεί ανατροπή του Ν. 1268. Εξάλλου μόνο δύο από τα 51 άρθρα του Ν. 1268/82 καταργεί. Έχοντας ρυθμιστικό κυρίως χαρακτήρα, προσπάθησε να αντιμετωπίσει δυσλειτουργίες και υπαρκτά προβλήματα από την εφαρμογή του Ν. 1268, έστω και αν στην πολιτική του στόχευση ήταν μία ανακατανομή εξουσιών στο εσωτερικό των πανεπιστημίων και διατάραξη των νέων ισορροπιών που δημιούργησε στο μεταξύ ο Ν. 1268.

ΕΥΡΩΠΗ

Στην Ευρώπη (ιδίως στην ΕΕ) την ίδια περίοδο έχουμε παράλληλες μεταβολές. Σημαντική σε εθνικό επίπεδο μεταβολή συνιστά το 1988 στην Αγγλία το National Curriculum, νόμος που καταργεί μία παράδοση αποκέντρωσης 40 ετών και θεσμοθετεί ένα κλασσικό νεοφιλελεύθερο μοντέλο νεοφιλελεύθερης εκπαιδευτικής

πολιτικής με διακριτές τις ιδεολογικές παραμέτρους της οικονομικής θεωρίας του Μίλτον Φρίντμαν. Βασικά χαρακτηριστικά του νόμου είναι ο συγκεντρωτισμός μέσα από τον κρατικό έλεγχο της σχολικής γνώσης (ύλη, εξετάσεις), και τον έλεγχο απόκτησης της, τα εθνικά standards, η δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων των εξετάσεων, η αποδεξιοποίηση των εκπαιδευτικών, η λογοδοσία και η γονεϊκή επιλογή σχολείου. Την ίδια περίπου πολιτική συνταγή συναντούμε λίγα χρόνια αργότερα (1991) στις ΗΠΑ με τον Τζωρτζ Μπους. Βέβαια η εφαρμογή αυτής της πολιτικής δε θα κάνει τους Βρετανούς μαθητές πρώτους σε επίδοση μια δεκαετία αργότερα. Στο διαγωνισμό της PISA στις πρώτες θέσεις θα βρεθούν μαθητές από την Φινλανδία, Σουηδία, Νότια Κορέα (η Ελλάδα είναι ουραγός) ενώ πολύ χαμηλά είναι οι Αμερικανοί και Βρετανοί μαθητές

Το φινλανδικό επίτευγμα είναι πολυπαραγοντικό, έχει αποδοθεί σε πλήθος παραμέτρων όπως κουλτούρα πειθαρχίας, συλλογικό τραύμα από πολέμους που οδηγεί στη διαμόρφωση συλλογικής νοοτροπίας, ταχύτατη εκβιομηχάνιση και εξαστισμός με ραγδαίες αλλαγές στις κοινωνικές δομές το υψηλό κοινωνικό status και κοινωνικό κύρος των εκπαιδευτικών, η υψηλή αυτοεκτίμηση και υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, οι πολύ καλές αμοιβές και ο παιδαγωγικός συντηρητισμός (από καθέδρας διδασκαλία).

Η τελευταία ρηξικέλευθη μεταρρυθμιστική προσπάθεια του 20^{ου} αιώνα είναι εκείνη του Γεράσιμου Αρσένη το 1997/98, που πολεμήθηκε όσο κανείς άλλος Υπουργός Παιδείας από τη μεταπολίτευση και μετά (Κασσωτάκης: 2002). Η παρέμβαση αυτή, η οποία απαιτούσε και όραμα, ισχυρό πολιτικό θάρρος, γιατί ακούμπησε και προσπάθησε να επιλύσει χρονίζοντα και δυσεπίλυτα θέματα (κατάργηση δεσμών και νέο σύστημα εισαγωγής σε ΑΕΙ και ΤΕΙ, κατάργηση επετηρίδας, δια βίου εκπαίδευση, αξιολόγηση, σχολική γνώση, σχολικές βιβλιοθήκες, παιδαγωγική προετοιμασία καθηγητών) ήταν αναμενόμενο να προκαλέσει συγκρούσεις με ισχυρές ομάδες συμφερόντων (συνδικάτα εκπαιδευτικών, κόμματα, μαθητές).

Στο παραπάνω συγκρουσιακό κλίμα, η εφαρμογή κάποιων από τα νέα μέτρα (διορισμοί εκπαιδευτικών μέσω ΑΣΕΠ) θ' αρχίσει «μετ' εμποδίων». Ελπιδοφόρο θα ήταν το ξεκίνημα δημιουργίας σχολικών βιβλιοθηκών, του ΕΑΠ και του ολοήμερου σχολείου, ενός θεσμού που θα μπορούσε να αποτελέσει μία σημαντική παιδαγωγική μεταρρύθμιση και να διαμορφώσει μια νέα σχολική κουλτούρα. Άλλες καινοτόμες προβλέψεις της μεταρρύθμισης Αρσένη, όπως το πιστοποιητικό παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειας ως προϋπόθεσης διορισμού των Καθηγητών Μέσης Εκπαίδευσης δε θα εφαρμοσθούν.

Μετά τις εκλογές του 2000 και την αλλαγή ηγεσίας στο Υπουργείο Παιδείας, το πνεύμα της μεταρρύθμισης Γ. Αρσένη, σε μεγάλο βαθμό θα αλλοιωθεί στο βωμό της αποκατάστασης πολιτικών ισορροπιών και κοινωνικής ηρεμίας. Έτσι, π.χ., σταδιακά θα διολισθήσουμε σε μία επιστροφή στο καταδικασμένο σύστημα δεσμών, με αλλοίωση της νέας φιλοσοφίας της μεταρρύθμισης Αρσένη για το Ενιαίο Λύκειο, ενώ ο πολλά υποσχόμενος θεσμός των ολοήμερων σχολείων με την άκριτη και απρογραμματίστη επέκτασή του, παρά τις αντίθετες εισηγήσεις της αρμόδιας επιστημονικής Επιτροπής, θα ακολουθήσει στο μέλλον μία μάλλον μη ανατρέψιμη πλέον πορεία εκφυλισμού (σήμερα ένα ελάχιστο ποσοστό μαθητών φοιτά στα ολοήμερα σχολεία). Μία πολύ σημαντική ευκαιρία για εσωτερική παιδαγωγική μεταρρύθμιση φαίνεται να χάνεται.

Συνοψίζοντας μία τριαντάχρονη πορεία μεταρρυθμιστικών προσπαθειών, με τη σύντομη αποτίμηση που επιχειρήσαμε στην εισήγησή μας, νομίζουμε ότι μπορούμε να καταλήξουμε σε ορισμένες πρώτες διαπιστώσεις που απαντούν και σε μερικά από τα ερωτήματά μας, όπως:

- Υπήρξαν εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις που επιχειρήθηκαν και σε μεγάλο βαθμό πραγματοποιήθηκαν, έστω με τροποποιήσεις ή αλλοιώσεις (Ν. 309, Ν.1566, Ν.1268).
- Το ελληνικό σχολείο συνέχισε και μετά τη μεταπολίτευση ν' αποτελεί το «μήλον της έριδος», το «διακύβευμα εξουσίας» στην πολιτική ζωή του τόπου. Η ελληνική εκπαίδευση, ιδιαίτερα η πανεπιστημιακή διαμόρφωσε ιστορικά τρία αρνητικά χαρακτηριστικά: την υπεργράφειοκρατικοποίηση σε συνδυασμό με τον ασφυκτικό έλεγχο από το κράτος, τον ανταγωνισμό για την απόκτηση πολιτικού κυρίως κεφαλαίου και όχι πολιτισμικού και της εσωστρέφειας και περιχαράκωσης σε σχέση με το ευρύτερο περιβάλλον,
- Καταγράφονται και αξιοπρόσεκτες συνέχειες, αφού παρά την πολεμική ρητορική των αντιπολιτεύσεων, συχνά, όταν οι τελευταίες γίνονται κυβερνήσεις εφαρμόζουν μέτρα που είχαν προβλεφθεί από τις αντίπαλες κυβερνήσεις και οι ίδιες τα είχαν καταγγείλει, π.χ. τα ΠΕΚ του Ν. 1566 θα ξεκινήσουν το 1991 από τη Ν.Δ., το Ε.Σ.Υ.Π. του ίδιου νόμου λειτουργεί σήμερα στο πλαίσιο του εθνικού διαλόγου πάλι από τη Ν.Δ. Το ανοιχτό πανεπιστήμιο του Ν. 815 και του 2083 της Ν.Δ. θα υλοποιηθεί αργότερα από το ΠΑΣΟΚ.
- Υπήρξαν και επί μέρους μέτρα που μέσα από την αλλοίωσή τους οδήγησαν σε παλινδρομήσεις, σε επιστροφή, σε καταδικασμένες πρακτικές, π.χ., η σταδιακή επιστροφή στις δέσμες των 6 μαθημάτων.
- Ως νέο στοιχείο της μεταπολιτευτικής περιόδου θα σημειώνα ορισμένες ασυνέχειες ή αλλοιώσεις εκπαιδευτικών μέτρων από Υπουργούς Παιδείας της ίδιας κυβέρνησης.

Δύο παραδείγματα: ο θεσμός του εθνικού απολυτηρίου που θα σχεδιαστεί επί Υπουργίας Γεωργίου Παπανδρέου αλλά θα εγκαταλειφθεί στο μεταρρυθμιστικό εγχείρημα του Γ. Αρσένη το 1997. Η λογική του Ενιαίου Λυκείου του 1985 (Ν. 1566) θα αντικατασταθεί από τη λογική της διχοτόμησης της λυκειακής βαθμίδας το 1997. Ο θεσμός του ολόημερου δημοτικού σχολείου και νηπιαγωγείου που ξεκίνησε με το Γεράσιμο Αρσένη θα εκφυλιστεί στη συνέχεια από τις πολιτικές του διαδόχου του Π. Ευθυμίου, ενώ άλλες καινοτόμες προβλέψεις της μεταρρύθμισης Αρσένη, όπως το πιστοποιητικό παιδαγωγικής και διδακτικής επάρκειας ή το τεστ δεξιοτήτων θα «ξεχαστούν» από το διάδοχό του Π. Ευθυμίου.

- Οι συγκλίσεις με τον ευρωπαϊκό βηματισμό είναι αρκετές, ιδιαίτερα στην γενική εκπαίδευση οι αποκλίσεις όμως – ιδιαίτερα στην πανεπιστημιακή – περισσότερες.
- Υπάρχουν, τέλος, και μεταρρυθμίσεις που εκκρεμούν, συστήματα που επιβιώνουν ή επιστρέφουν όπως το νέο σύστημα εισαγωγής σε ΑΕΙ και ΤΕΙ, το καθεστώς του ενός βιβλίου, ακόμη και στα Πανεπιστήμια (κατάλοιπο δύο φασιστικών περιόδων, Μεταξά 1936 και επτάχρονης δικτατορίας), η αποκέντρωση της εκπαίδευσης, η αξιολόγηση, η απελευθέρωση των Πανεπιστημίων από τον κρατικό εναγκαλισμό κ.λπ.

ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ;

Είναι εξαιρετικά δύσκολο να προβεί κανείς σε προγνώσεις. Όμως οι εξελίξεις και οι ακραίες αναταραχές στην ελληνική εκπαίδευση κατά το τρέχον ακαδημαϊκό έτος δεν αφήνουν πολλά περιθώρια αισιοδοξίας.

Το έλλειμμα κουλτούρας διαλόγου, η υπερπολιτικοποίηση των εκπαιδευτικών ζητημάτων, η ποιότητα της εκφοράς του πολιτικού λόγου και η απουσία συγκροτημένης εκπαιδευτικής πολιτικής, τα μαξιμαλιστικά αιτήματα κοινωνικών ομάδων όπως η απαίτηση από τα πανεπιστημιακά όργανα να μην εφαρμοσθεί ο νέος νόμος μιας δημοκρατικά εκλεγμένης κυβέρνησης, η ιδεολογική σύγχυση (απαίτηση για διατήρηση του φασιστικής προέλευσης καθεστώτος του ενός βιβλίου στα πανεπιστήμια ή το φαιοκόκκινο πολιτικοεκκλησιαστικό μέτωπο για το βιβλίο Ιστορίας της ΣΤ΄ Δημοτικού) και μία ριζωμένη κουλτούρα αμφισβήτησης που καταντά κουλτούρα άρνησης δεν μας κάνουν αισιόδοξους. Αν σ' αυτά προσθέσουμε την εξαιρετικά χαμηλή χρηματοδότηση (η ετήσια δαπάνη ανά φοιτητή στη Ελλάδα είναι περίπου το 1/3 του μέσου όρου των χωρών του Ο.Ο.Σ.Α. και το ποσοστό δαπανών επί του ΑΕΠ ουραγός στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης) τότε η

αισιοδοξία μας μειώνεται ακόμη περισσότερο. Η ελληνική εκπαιδευτική πολιτική χρειάζεται τη ΜΕΓΑΛΗ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΗ.